

BUGU

Dil ve Eğitim Dergisi

BUGU
Journal of Language and Education

2/4, 499-521

TÜRKİYE

www.bugudergisi.com

E-ISSN: 2717-8137

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 25.08.2021

Makale Kabul Tarihi: 01.12.2021

Akyüz, M. L. ve Şahin, N. (2021). Selim İleri'nin Bodrum dörtlemesi ana başlıklı romanlarında anlatıcı profilleri ve anlatım teknikleri (bilinç akımı tekniği). *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 2(4), 499-521. <http://dx.doi.org/10.46321/bugu.63>

SELİM İLERİ'NİN *BODRUM DÖRTLEMESİ* ANA BAŞLIKLIL ROMANLARINDA ANLATICI PROFİLLERİ VE ANLATIM TEKNİKLERİ (BİLİNÇ AKIMI TEKNİĞİ)*

Uzm. Muhammet Lütfü AKYÜZ

Millî Eğitim Bakanlığı muhammetl.akyuz@gmail.com ORCID

Doç. Dr. Nurullah ŞAHİN

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi nsahin.86@gmail.com ORCID

Öz

Geleneksel roman anlayışının yerini modern roman anlayışına bıraktığı günümüzde edebî eserlerde anlatıcı tipleri de değişim göstermektedir. Geleneksel anlatıcı tipleri yerini modern anlatıcı tiplerine bırakmaktadır. Selim İleri'nin kaleme aldığı *Bodrum Dörtlemesi* serisinde kullanılan anlatıcı tiplerinin modern romanlarda kullanılan anlatıcı tipleriyle örtüşüp örtüşmediğinin tespit edilmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada; “Selim İleri'nin *Bodrum Dörtlemesi* ana başlıklı romanlarında hangi anlatıcı profilleri, bakış açısı ve anlatım teknikleri, -bilinç akımı- yer almıştır?” sorusuna cevap aranmıştır.

Selim İleri'nin *Bodrum Dörtlemesi*'nin anlatıcı tipleri, bakış açıları ve bilinç akımı tekniğine göre incelendiği bu araştırma nitel yaklaşıma göre tasarlanmıştır. Araştırmada veri toplama tekniği olarak doküman analizi kullanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiş ve değerlendirilmiştir. Anlatıcı tiplerini ve bilinç akımını tespit etmeyi amaçlayan çalışmada Selim İleri'nin *Bodrum Dörtlemesi* serisini oluşturan “*Her Gece Bodrum*”, “*Ölüm İlişkileri*”, “*Cehennem Kraliçesi*” ve “*Bir Akşam Alacası*” adlı kitapları çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda; Selim İleri'nin *Bodrum Dörtlemesi*'nde, modern romanın gerektirdiği anlatıcı tipleri ve bakış açısının kullanıldığı ve bireyi anlatmada kullanılan bilinç akımı tekniğinin amaca uygun bir şekilde kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Anlatıcı, bakış açısı, bilinç akımı, Selim İleri, *Bodrum Dörtlemesi*, anlatım tekniği.

* Bu makale, “Selim İleri'nin *Bodrum Dörtlemesi* Ana Başlıklı Romanlarında Anlatıcı Profilleri ve Anlatım Teknikleri (Bilinç Akımı Tekniği)” adlı yüksek lisans tezinden hareketle güncelleme ve eklemeler yapılarak oluşturulmuştur.

NARRATIVE PROFILES IN THE SELİM İLERİ'S NOVELS WITH THE MAIN TITLE OF BODRUM DÖRTLEMESİ AND NARRATIVE TECHNIQUES (CONSCIOUSNESS FLOW TECHNIQUE)

Abstract

Nowadays, just as the modern understanding of novels has replaced the traditional understanding of novels, the types of narrators in literary works are also changing. Modern narrator types are replacing traditional narrator types. This study which was conducted to determine whether the narrator types used in the *Bodrum Quartet* series written by Selim İleri coincides with the narrator types used in modern novels; it was aimed to answer the question of "Which narrator profiles, point of view and narration techniques- stream of consciousness- were used in the Serim İleri's novels titled *Bodrum Quartet*?"

This research, in which Selim İleri's *Bodrum Quartet* is examined in terms of the narrator types, point of view, and stream of consciousness technique, was designed according to the qualitative approach. Document analysis was used as the data collection technique in the study. The data obtained were analyzed and evaluated using descriptive techniques. In the study aimed to determine the narrator types and the stream of consciousness, the books "*Bodrum Every Night*," "*Death Relations*," "*Queen of Hell*," and "*Twilight of an Evening*," which constitute the *Bodrum Quartet* series of Selim İleri, constitute the scope of the study. At the end of the research; It was concluded that the narrator types and the point of view required by the modern novel were used in Selim İleri's *Bodrum Quartet* and that the stream of consciousness technique used to describe the individual was used appropriately.

Keywords: Narrator, point of view, stream of consciousness, Selim İleri, Bodrum Dörtlemesi, narrative technique.

1. Giriş:

İnsan var olduğundan itibaren duygularını, düşüncelerini, yaşadıklarını, hayallerini anlatma gereği duymuştur. Bu durum da anlatıyı ortaya çıkarmıştır. Anlatı, anlatma esasına bağlı olarak gelişmiştir. Anlatının olduğu her yerde mutlaka bir anlatıcı da bulunur. Edebî eserlerde okuyucunun karşısına ilk önce anlatıcının sesi çıkar, okuyucu onun aracılığıyla esere girer.

Anlatı, TDK'nin sözlüğünde şöyle tanımlanır: "1. "Ayrıntılarıyla anlatma. 2. Roman, hikâye, masal vb. edebî türlerde bir olay dizisini anlatma biçimi, hikâyeleme, hikâye etme, tahkiye" (TDK, 2011, s. 130).

Roman ve hikâye gibi türlerin yapısını oluşturan unsurların başında gelen anlatıcı, bu türlerin gelişimiyle edebiyat çevreleri arasında en çok tartışması yapılan öge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Modern anlatıların estetik değerlerinin belirlenmesinde anlatıcı ve bakış açısının önemli bir işlevi vardır. "Roman, hikâye, masal vs. gibi metinlerin yapısını oluşturan kişi, yer, zaman, olay gibi unsurlar, anlatıcı ve bakış açısının imkânları dâhilinde kurguya dönüşür" (Bakır, 2015, s. 31). Kurgulu metinleri oluşturan unsurlar arasındaki ilişkilerin saptanması, anlatıda yer alan değerler sisteminin her yönüyle anlaşılabilmesi için bakış açısı ve anlatıcı figürlerinin ilk önce belirlenmesi gerekmektedir.

Bakış açısının ve anlatıcının varlığı, anlatma esasına bağlı diğer birimlerin yapısını belirler. Hikâyenin anlamlandırılması, hikâyede kullanılan dil, yazarın üslubu seçilen

anlatıcıdan bağımsız değildir. Bu yönüyle anlatıcı, tahkiyeye dayalı edebî metinler için vazgeçilmez bir unsurdur. Edebî eserlerin iç yapısını anlayıp yorumlayabilmek için anlatıcı ve bakış açısını doğru belirlemek gerekir. Zira metin, kullanılan dilin vücut bulmuş hâlidir. (Karabulut, Turan, 2018, s. 149).

Kurmaca eserlerde okurun karşısına ilk önce anlatıcının varlığı çıkar. “Kurmaca eserlerde dışsal yapının ilk unsuru anlatıcıdır” (Ayyıldız, 2011, s. 154). Okur, eserde ilk onunla karşılaşır, metne anlatıcının penceresinden girer ve anlatıcının perspektifi sayesinde metni algılamaya çalışır.

Yazar, ele alacağı olayları, “hangi bakış açısını kullanarak nakledersem amacımı daha iyi gerçekleştirmiş olurum” düşüncesinden hareketle bir bakış açısı belirler. “Bakış açısı, yazarın konuyu ele alış biçimi ve konuya takındığı tutum olarak açıklanabilir. Konu aynı olmasına rağmen her yazarın o konuyu ele alış tarzı farklıdır” (Aktaş ve Gündüz, 2009, s. 358). Her yazar konuya farklı tarzlarda yaklaşır. Kimisi o konuya olumlu bakarken, kimisi olumsuz yaklaşabilir.

Yazar, bakış açısını belirlerken kendi dünya görüşünden, kültür birikiminden, yaşam tarzından hareket eder ve anlatıcıyı da buna göre şekillendirir. Gündüz’e (2012, s. 181) göre bakış açısı yazarın duruşu ile ilgilidir ve daha çok onun dünya görüşüne, okurlara vermek istediği mesaja göre biçimlenir. Roman yazarları eserlerini öznellikten kurtarmak için farklı anlatıcı tiplerini ve çoğulcu bir bakış açısını tercih ederler. Bu anlatım tarzını özellikle postmodern romancılarda sıklıkla görmekteyiz. “Bir edebî metni anlamaya çalışırken o metnin yazarının düşüncesini, ideolojisini, değerlerini, içinde yetiştiği kültürü ve metnin yazıldığı dönemin sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel özelliklerini bilmek, bu yolda bize önemli bilgiler sağlar” (Şahin, 2014, s. 187).

Gündüz, kurmaca metinde anlatıcı türlerini “Ben anlatıcı çevresinde oluşan anlatıcılar” ve “Ben dışındaki anlatıcılar” olmak üzere iki grupta inceler (Gündüz, 2003, s. 106-116).

Ben çevresinde oluşan anlatıcılar; tanık anlatıcı olarak ben anlatıcı, başkişi olarak ben anlatıcı ve yazar-ben anlatıcı olmak üzere üç grupta toplanır.

Ben dışındaki anlatıcıları ise hâkim anlatıcı, gözlemci ve ikinci çoğul anlatıcı olarak gruplandırır.

Yazar, eserini oluştururken bazı anlatım tekniklerine başvurur ve anlatmak istediği bir konuyu en güzel biçimde anlatmaya çalışır. Geçmişten bugüne uzanan süreçte gitgide artan anlatım teknikleri yazar için yeni olanakların kapısını açar. Anlatım teknikleri, anlatıma farklılık katar; özellikle bireyi anlatmada yazara geniş imkânlar sağlar. Böylelikle karşımıza daha gerçekçi ve doğal karakterler çıkar.

1.1. Anlatıcı Türleri:

1.1.1 Ben Çevresinde Oluşan Anlatıcılar:

Edebî metinlerde okurun karşısına en fazla çıkan birinci şahıs anlatıcı ya da ben anlatıcı olarak adlandırdığımız anlatıcılar kurgu içerisindeki görevleri ve fonksiyonları bakımından çoğu vakit birincil kişi konumundadırlar. Bu anlatıcılar; ya olaylara müdahil olup, olaylara yorumlarını katar ya da olayları dışarıdan izleyerek, tanık olduklarını naklederek daima olayın merkezinde yer alırlar.

“Birinci kişili anlatıcıda metin, olayı bizzat yaşamış bir kişi tarafından anlatılır. Yazınsal metinlerde başvurulan en eski ve en yalın anlatıcı türüdür. Anlatıcı, çevresindeki kişileri, bu kişilerin duygu ve düşünce evrenlerini kendi gözüyle görür ve kendi gözüyle tanıtır. Okur'un birinci kişinin ağzından sunulan kurmaca evrenin içine doğrudan girmesinden dolayı bu tekniğin çekici bir yanı vardır; çünkü 'gösterme'nin egemen olduğu bu konumda, roman kahramanı anlatıcıyla özdeşleştiği için gerçeklik duygusu artmaktadır” (Sözen, 2008, s. 170-171).

Ben merkezli anlatımın hâkim olduğu hikâyelerde karakterin dünyası ile anlatıcının dünyası birleşmiş durumdadır. Olayları hem yaşayan hem de aktaran kişi aynıdır. İç anlatıcı olarak nitelendirilen ben anlatıcı kahramanların iç dünyalarına hâkim değildir. Kişileri ve olayları sadece bir kamera özelliği ile okuyucuya aktarır. Ben merkezli anlatıcının hikâyede katılımı sınırlıdır. Her şey hakkında bilgi verme gibi bir özelliğe sahip değildir. (Uğur, 2015, s. 105).

1.1.1.1. Tanık Anlatıcı Olarak Ben:

“Gözlemci konumundaki ben anlatıcı, yazarın kendisi değildir. Sürekli dış evrende yolculuk yapar; nesnelere, mekânlara, insanlara bakar” (Gündüz, 2003, s. 107). Birinci tekil şahıs anlatım söz konusudur. Anlatıcı, olayları, kişileri dışardan araştırmacı gözlerle ve bir kamera tarafsızlığıyla izler ve inceler. Bilgi seviyesi gördükleri ve bildikleri ile sınırlıdır. İzlediklerini ve duyduklarını okura naklederken kendi yorumlarını da katar. Tarafsız, nesnel bir şekilde izleyip gördüklerini öznel bir şekilde değerlendirir.

“Gözlemci ben, gözlemlerini nakle önce öykü kişilerinden birinin bulunduğu ortamdan başlar. Sonra bu ortama katılan ikinci kişileri ve bu kişilerin dikkatiyle çevreyi betimler” (Gündüz, 2003, s. 107).

1.1.1.2. Baş Kişi Anlatıcı Olarak “Ben”:

“Ben merkezli öykülerin bir bölümünde ben, hem olayın içinde yer alır, hem de olayların birinci tekil anlatıcısıdır. Olayları o yönlendirir, tepkide bulunur, yorumlar ve sonuca bağlar. Gördüklerine duygularını da katarak anlatır” (Gündüz, 2003, s. 109).

Bu bakış açısıyla yazılmış kurmaca metinlerde olan bitenler 'ben' çevresinde gerçekleşir. Başkişi anlatıcı daha çok mektup, günlük, anı gibi şekillere bağlı yazılan öykülerde karşımıza çıkmaktadır. Kişi kendi yaşadığı olayları anlatır. Başkişi olan ben anlatıcı kahraman anlatıcı olarak da bilinir. “Kişi, başından geçenleri, bizzat yaşadıklarını, gördüklerini, izlediklerini bizzat kendisi anlatır. İç konuşmalara başvurabilen özne anlatıcı, roman yazarı veya roman kişisi de olabilir. Özne anlatıcının anlatım konumu içten bakıştır” (Çetin, 2015, s. 112-113). Başkişi anlatıcı, dar bir alanda dolaştığı için olayları daha geniş bir alandan kuşatamaz. Anlatıcı hem olayların yapıcısı hem de olayları aktaran kişidir. Olayları aktaran ve yaşayan kişi bizzat kendisidir.

1.1.1.3. Yazar Anlatıcı Olarak Ben:

Yazar anlatıcı, kahramanın kendisi değildir. Yazar anlatıcı, kahramanı iyi tanıyan kişi karakterine bürünerek kendisine yazar süsü verir. “Yazar anlatıcı, öykü yazarının sözcüsü durumundadır. Yazarla denk olan deneyimleri ve bilgi düzeyi ile olayları ve olup biteni değerlendirir” (Gündüz, 2003, s. 112). Yazar anlatıcının sahip olduğu bilginin arkasında yazarın

kendisi, yani yazarın yaşadıkları ve deneyimleri vardır. Söz konusu yorumlar, bir bakıma yazarın bakış açısını da ortaya koymaktadır.

“Romanda üstkurmaca birçok yol ile yapılabilmesi mümkündür; yazar romanda bir kahraman gibi okuyucunun karşısına çıkabilir, roman figürlerinden biri romanı yazabilir” (Çoraklı, 2018, s. 28)

“Zaman zaman yazar anlatıcı, kimi zaman yazarın kendisi, romanın karakterlerinden birinin ya da meddah anlatıcının kimliğine bürünerek sözlü kültürün dilsel zenginliğini nakleder” (Gündüz, 2016, s. 1783).

“Yazar her ne kadar belirli ölçüde kendi kılık değiştirmelerini seçebilse de bütünüyle ortadan kaybolmayı asla seçememektedir. Bir romancı, anlatıcının ya da gözlemcinin arkasına saklandığı durumda bile yazarın sesi sessizliğe indirgenememektedir” (Sağiroğlu, 2020, s. 22).

1.1.2. Ben Dışındaki Anlatıcılar:

1.1.2.1. Hâkim Anlatıcı:

Tanrısal anlatıcı ve üst anlatıcı olarak da bilinmektedir. “Buna ‘hâkim anlatıcı’, ‘omniscient anlatıcı’, ‘üst anlatıcı’, ‘tümbilir’, ‘tanrı-yazar’ da denir. Kişi ve olayların öncesini, içinde bulunduğu hâli ve sonrasını sınırsız bir biçimde görüp aktarmaya yarar. Aynı zaman diliminde, farklı mekânlarda, farklı kişilerce yaşanmış olayların hepsini görmüş, izlemiş gibi aktaran, roman kişilerinin iç dünyalarında olup bitenleri, onların neler düşündüklerini bilen kişidir” (Çetin, 2015, s. 109). Tanrısal anlatıcı, her şeye vâkıf olan, her şeyi bilen kimsedir. Gözlemlediği kişilerin iç dünyasında geçenleri tüm ayrıntılarıyla bilir. Kahramanların zihinlerine, iç dünyalarına girer, gizli kalmış duygu ve düşünceleri dışa vurabilir.

“Bu bakış açısının sınırsız oluşu, ‘yazar anlatıcı’ya itibari âleme has sosyal hayatın geniş bir bölümünü ifade edebilme gücü verebilmesi yanında, insan ömrünü aşan uzun yıllar zarfında meydana gelen olayları anlatma imkânı sağlar” (Aktaş, 1991, s. 96). İlahi anlatıcı, itibari âlemde sınırsız bir güce sahiptir. Olay ve kişilerle ilgili olan geçmiş ve gelecekle alakalı her şeyi en ince ayrıntısına kadar bilme imkânına sahiptir.

1.1.2.2. Gözlemci Anlatıcı:

Gözlemci anlatıcı geleneksel romanda sıklıkla karşılaşılan bir anlatıcı tipidir. Gözlemci anlatıcının belirgin özelliği, yansız ve nesnel olmasıdır. O, tasnif de yapabilir; ancak dekoratif öğeleri okura aktarırken alabildiğine nesnel bir tutum içindedir.

Gözlemci figür, hâkim bakış açısına göre olaylara, kişilere, zaman ve mekâna daha dar bir açıyla yaklaşır. Anlatıcının olaylara ve kişilere karşı yaklaşımı sınırlıdır. Onları sadece kendi gördüğü kadarıyla tasvir edebilir. Bu tür anlatılarda tasvir büyük önem taşır. Zira, anlatıcı gözlemledikleriyle kendi varlığını ortaya koyma çabasıdadır (Uğur, 2015, s. 9).

1.1.2.3. Çoğul Anlatıcı:

Geleneksel romanda anlatma merkezi tek kişiden oluşuyordu. Yani olaylara, durumlara, şahıslara, zamana, mekâna, kişiler arasındaki ilişkilere tek kişinin bakış açısından bakılıyordu. Bu yüzden anlatım düz bir çizgide gerçekleşiyordu ve nakledilen şeyler tek boyutlu olarak yansıtılıyordu. Oysa gerçek dünyadaki gerçek, anlatı dünyasındaki gibi tek boyutlu değil aksine çok boyutlu idi. Dışarıdaki gerçeğin tam olarak yansıtılabilmesi için sanatçılar, tek bir kişinin bilincinden değil de birden fazla kişinin bilincini devreye sokarak olayları, durumları ve ilişkileri yansıtmaya çalışmışlardır (Tekin, 2015, s. 65).

Roman karakterleri, kendilerinden söz edilirken, aniden yazar anlatıcının sözünü kesip kendi düşüncelerini dile getirir. Diğer yandan romanda, kısa bölümlerde dahi birden çok anlatıcı devreye girer. Bu da eserin çoğul anlatıcı yönünü ortaya çıkarır.

1.2. Bilinç Akımı:

Romancı, insanı ve toplumu ilgilendiren sorunları eserlerine taşımaya bir görev olarak görmüştür. Romancı bu görevleri yerine getirmeye çalışırken bazı anlatım tekniklerine ihtiyaç duymuştur. Anlatım teknikleri, romancılar için yeni fırsatlar, yeni imkânlar sağlamışlardır. Anlatım teknikleri, anlatıma canlılık, derinlik, farklılık ve dinamizm kazandırmıştır.

Modern romancı, hayatı bütün yönleriyle ortaya koyabilmek için şuuraltında saklanan gerçeklerin de meydana çıkarılmasını ister. Romancı, şuuraltında saklanan gerçekleri ortaya çıkarmak için ruh tahlillerine girmekte ve romanına psikolojik bir derinlik kazandırmaktadır.

Geleneksel romandan modern romana geçiş yapılan günümüzde yazarlar eserlerinde farklı anlatım yöntemlerine yer vererek eserlerini daha zengin bir hâle getirmeye çalışmaktadırlar. Modern romanlarda yer verilen tekniklerden birisi de “bilinç akımı tekniği”dir. Daha önce psikoloji alanında kullanılan bu yöntem disiplinler arası yaklaşımla yakın zamanda roman sanatında da denenmeye başlanmıştır. Bir nevi bilinç akımı tekniği, psikolojinin romana armağanıdır. “Bilinç akımı: bireyin duygu ve düşüncelerinin, düzensiz bir şekilde seri olarak bir iç konuşma hâlinde verilmesi olayıdır” (Tekin, 2015, s. 295).

Bilinç akımı, Türkçede bilinç akışı, şuur akışı, doğrudan iç konuşma olarak da karşımıza çıkmaktadır. Romanda karakterlerin iç dünyalarını doğrudan doğruya araya aracı sokmadan seri bir şekilde aktarmak amacıyla birbiriyle ilintisiz cümleler şeklinde uygulanan bir tekniktir (Sazyek, 2015, s. 76).

1.3. Selim İleri'nin Edebî Kişiliği:

“*Yeni Ufuklar*” dergisinde yayımladığı yazılarıyla yazın hayatına başlayan İleri, anlatım biçimi ve ele aldığı konulardaki farklılıklarıyla dikkat çeker. İleri, eserlerinde olaylardan çok kişilerin yalnızlığını, ruhsal problemlerini anlatmayı ön planda tutar. Eserlerinde toplumsal çatışmalardan çok duygusal çatışmalar dikkat çeker. O, yazmaya nasıl başladığını kendisiyle yapılan bir söyleşide şöyle açıklar: “Halide Edip, Yakup Kadri, Reşat Nuri, Hüseyin Rahmi gibi romancılarımızı çok iyi okudum. Zannediyorum bu okumalar beni yazmaya itti, İki türlü yazarlık olduğunu düşünüyorum: Biri yaşamdan yola çıkarak yazı yazanlar, diğeri eserlerden... Ben daha çok eserlerden yola çıkarak, onlardan edindiğim hevesle yazı yazmaya başladım”¹

“Sanatçısı, yazarı tarafından oluşturulan her metin kendinden önceki metinlerden birtakım izler taşır. Yeni bir metnin önceki metinlerle olan bağı yadsınamaz bir gerçektir. Bazı metinlerde ise bu durumla daha fazla karşılaşılmaktadır. Aynı kültür çerçevesi içerisinde kaleme alınan metinlerin de birbirinden izler taşıması bununla ilgilidir” (Çoban, 2017, s. 2233). Selim İleri, dil ve insan ilgisinin yanında edebiyat tarihimizin kimi çoktan unutulmuş, kimi tarihe geçmiş eserlerine yakın ilgisiyle imgelemine besleyen bir romancıdır. “Onun Ahmet Mithat, Halit Ziya, Namık Kemal, Kerime Nadir, Nahit Sırrı vs. gibi yazarların romanlarına ilişkin yazıları okuru bilgilendirdiği kadar yazarın imgelemine de beslemiştir” (Asiltürk, 2007, s. 192).

¹ <http://superetut.mncdn.com> adresinden 14 Ekim 2020 tarihinde alınmıştır.

Selim İleri'nin eserlerinde yalnızlık, karamsarlık, kötümserlik gibi durumlar da söz konusudur. Bu durum okuyucunun da okuma esnasında aynı tarz duygulara sürüklenmesine neden olmaktadır. Okumuş olduğu eserlerin kahraman ve yazarları İleri'nin eserlerinde kahraman olarak karşımıza çıkar. “Selim İleri bu tarz yazıyla, âdeta başkasının müzik eserine ‘çeşitleme’ yapan besteci gibidir” (Uğurcan, 2007, s. 152).

İleri, yazı hayatının başlarından itibaren, kendisini ve çevresini anlatmakta tanınan bir yazardır. “İleri, romanlarının nesnesi olan kitapların dünyasıyla kendi dünyasını özdeşleştirmiş, o romanlardaki kişilerin kimliğine bürünmüş geçmiş zaman yazarlarının sonuncusudur” (Gümüş, 2007, s. 167). Eserlerinde öz yaşam öyküsünden, kişisel deneyim ve gözlemlerinden sıklıkla faydalanmıştır.

Yazarın söylemek istedikleri, ilk okunuşta kolayca anlaşılabilirlikte değildir. İfade etmek istedikleri, üzerinde düşünüldükten sonra anlaşılabilirlikte. Kullanmış olduğu karmaşık dil, metnin anlaşılabilirliğini zorlaştırmaktadır. “Selim İleri'nin ilk eserlerinde hayli bağınaz bir öz Türkçecilik ve tıknazlık vardı. Hikâyelerde o kadar olmasa da romanlarındaki dilin çetrefilliği, yazarın kolayca okunup anlaşılmasına yol açmıştı. Bu dil zamanla değişti. O artık anlatımına en uygun kelimeleri seçmekte olduğu kadar, ifadesindeki rahatlık ile de kendisini kabul ettirdi” (Enginün, 2007, s. 94).

“Onun romanları olay romanı değildir. Belli bir başlangıcı ve sonu yoktur. Çünkü kişiler ön plandadır. Selim İleri'nin roman kişileri, duyumsama ve bilinçaltının öne çıkartılmasıyla modernist figüre yakın dururlar. Yazar, toplumsal sorunlardan uzaklaşmamakla birlikte, daha çok bireyin iç dünyasına, bilinçaltına eğilir. Selim İleri, roman kişilerini iç konuşma, bilinç akımı, geriye dönüş, çağrışım gibi modern roman tekniklerini kullanarak sunar. Modern kent insanları arasından seçilen bu kişiler, toplumsal yapıya, toplum değerlerine yabancılaşmış ve kendi iç dünyalarına yönelmiş kişilerdir. Romanlarda eylemden daha çok, kişilerin iç dünyaları, psikolojik sorunları ön plandadır” (Mengi, 2012, s. 134).

1.4. Araştırmanın Problemi:

Anlatıcı tipleri ve bakış açılarının belirlenmesine yönelik yapılan çalışmada Selim İleri'nin kaleme aldığı *Bodrum Dörtlemesi* serisinde kullanılan anlatıcı tiplerinin ve bakış açılarının modern romanlarda kullanılan anlatıcı tipleri ve bakış açılarıyla örtüşmesi incelenmiştir. Bu bağlamda; Selim İleri'nin *Bodrum Dörtlemesi*'nde anlatıcı tiplerinin ve bakış açılarının belirlenmesi, bilinç akımı tekniğinin tespit edilmesi araştırmanın amacını oluşturmuştur.

Araştırma yapılırken modern anlatıcı tipleri ile bakış açılarının ve bilinç akımı tekniğinin Selim İleri'nin *Bodrum Dörtlemesi* romanlarında yer alıp almadığı açıklanmaya çalışılmıştır. Açıklamalar romanlardan örnek kesitler alınarak somutlaştırılmıştır.

Bu amaç doğrultusunda araştırmanın ana problemi; “Selim İleri'nin *Bodrum Dörtlemesi* ana başlıklı romanlarında hangi tip anlatıcıya, bakış açısına ve anlatım tekniğine yer verilmiştir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu ana problem çerçevesinde, araştırmanın alt problemleri aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

- Selim İleri kurmaca eserlerinde hangi anlatıcı tipi ile bakış açısını kullanmıştır?
- Selim İleri bilinç akımı tekniğinden nasıl yararlanmış?

2. Yöntem:

2.1. Araştırmanın Modeli:

Selim İleri'nin *Bodrum Dörtlemesi* adı verilen romanlarında yer alan anlatıcı ve bakış açısıyla bilinç akımı tekniğinin kullanımını tespit etmeye yönelik gerçekleştirilen bu çalışma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırmayı, Yıldırım ve Şimşek, "Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" olarak tanımlamışlardır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 45).

2.2. Araştırmanın İnceleme Nesnesi:

Selim İleri'nin *Bodrum Dörtlemesi*'ndeki "Her Gece Bodrum", "Ölüm İlişkileri", "Cehennem Kraliçesi" ve "Bir Akşam Alacası" adlı kitapları çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi:

Nitel araştırma yaklaşımının kullanıldığı çalışmalarda araştırmacılar çeşitli yollarla verileri toplar. Bu bağlamda, çalışmada veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi yazılı, görsel malzemenin toplanıp incelenmesi olarak tanımlanmaktadır ve bu yöntemde "önemli olan araştırmacının neyi, neden, niçin, nasıl ve nerede arayacağını bilmesidir" (Sönmez ve Alacapınar, 2014).

Çalışmaya başlamadan evvel çalışmanın amacı net biçimde ortaya konulmuş, sonrasında ise amaca uygun olarak kaynaklar temin edilmiştir. Öncelikle araştırmanın konusunu oluşturan Selim İleri'nin *Bodrum Dörtlemesi*'ni oluşturan eserler yayınevlerinden temin edilmiştir. Ayrıca İleri'nin çeşitli yerlerde yazdığı yazılar ve kendisiyle yapılan söyleşiler kaynaklardan ve arşivlerinden derlenmiştir. Çalışmanın kuramsal çerçevesini yerine oturtmak adına ilgili alanyazın taranmış; anlatıcı, bakış açısı ve bilinç akımı tekniği ile ilgili genel kaynak kitaplar ve yayımlar incelenmiş; anlatıcı, bakış açısı ve bilinç akımı temalı tezlere ulaşılarak bu hususta genel bir kanı edinilmiştir.

Araştırmada veri analizinde kullanılan üç aşama esas alınmıştır. Bunlar betimleme, analiz ve yorumlamadır. Çalışmanın verileri içerik analizi ve betimsel analizle çözümlenmiştir. "Betimsel analize göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır" (Şimşek ve Yıldırım, 2013, s. 256). Elde edilen veriler daha önce oluşturulan sınıflandırmaya göre yorumlanarak birtakım sonuçlar ortaya konulmuştur.

Çalışmaya konu olan eserler baştan sona ayrıntılı bir okumaya tabi tutulmuştur. Betimsel analizin kullanıldığı bu bölümde her eser için ayrı okuma, not alma, ileti çıkarma ve değerlendirme işlemleri yapılmıştır. Tespit edilen anlatıcı tipleri, bakış açısı ve bilinç akımının eserlerde nasıl kullanıldığı içerik analizi yöntemi ile tespit edilmiştir. Ardından yorumlama yapılmış ve sonuçlara ulaşılmıştır. Eserleri incelerken tespit edilen anlatıcı tipinin, bir başka anlatıcı tipiyle de ilintili olabileceği düşünülerek anlatıcı tiplerini daha anlamlı kılma adına eserlerin kurgusu temel alınmıştır.

3. Bulgular:

3.1. Ben Çevresinde Oluşan Anlatıcılar:

3.1.1. Tanık Anlatıcı Olarak Ben:

Şöyle bir girerdi odaya Belkis (buraya, Şadiye'nin alçakgönüllü evine, derme çatma salona); herkesi etkilemesini bilirdi uzak, soğuk, ama görkemi yadsınamayacak bakışlarıyla. Gözleri siyahtı, iriydi, hafif de çekikti ve yanaldan da hep allık sürmüşçesine pembe. Konuşurken, şöyle dolu dolu konuşur, sözcükleri kendi bildiği gibi yumuşatır, yayar ya da vurgulan değiştirerek yepyeni bir dil yaratırdı. Ünlemleri bile kendine özgüydü, kahkahası, gözyaşlarının hıçkırık sesi... ona benzemek olanaksızdır (CK, 2014, s. 277).

Belkis hem telâşlı, hem de heyecanlıydı. Beyazlar giymişti; beyaz tayyörünün içinden çuhaçiçeği bir bluz göz alıyordu. Saçlarını dağınık bırakmış, yüzüne çok hafif bir makyaj yapmıştı (BAA, 2010, s. 211).

Gözlemci anlatıcı, roman kişileri Emre, Görkem, Mehmet ve Şadiye'nin perspektifinden roman başkişisi Belkis'in fiziksel ve kişilik özellikleri hakkında okura bilgi aktarmaktadır.

Cemali anlamıyordu. Bir kadın gibiydi o, bütünüyle bir kadın gibi, biraz bayağı ve geveze; Cemal'di, abartık ünlemler olmadan konuşamazdı" (Öİ, 1979, s. 11). "Uğur'a, ötekilere önemli bir adam rolü oynuyordu, Cemal olduğu gibi görünmeyi hiç öğrenememişti (Öİ, 1979, s. 323).

Yazar, roman başkişilerinden Cemal hakkında bilgi verirken bir diğer baş kişi olan Belkis'i gözlemci figür olarak kullanmaktadır.

"Semra bize bakıyor."

"Boş ver."

"Daha ne kadar zaman birbirinize dargın kalacaksınız?" "Dargın değiliz ki..."

Koya biraz daha yaklaştılar. Belkis görünümüne daldı. Koy biraz daha yakın, çıplak insanlar biraz daha göze batıcı, deniz, güneş, sağlık: galiba herkes sahiden mutluydu.

"Gidiyorum Mehmet. Bodrum'a yerleşiyorum."

"Salmakis'te beni hatırlarsın artık."

"Ne tuhaf adamsın. Başka bir şey söylemek gelmiyor mu içinden?"

"Sevindim İşte. Yeni bir hayat."

"Seni özleyeceğim."

"Bana bakma sen. Ben mahvolmuş bir adamım." "Saçmalama."

"Boş ver; yazışırız." (CK, 2014, s. 22).

Yukarıda verilen pasajda roman başkişisi Belkis, tanık olduğu konuşmaları okuyucuya birinci ağızdan nakletmektedir.

Romanın birinci bölüm başkişisi olan Belkis, koyun önünden geçerken çevresinde olup bitenleri gözlemleyerek olanları okuyucuya aktarır:

Şimdi hüznü dolu, eski bir dans müziği çalıyordu. Mehmet oradaydı, dans ediyordu. Mehmet'le dans ediyorlardı. Semra oradaydı, yaz sıcaklığında deli gibi konyak içiyordu. Gökmen oradaydı, büsbütün küçülmüş, cüceleşmiş, Mehmet'le dans eden

kendisine bakıyordu. (...) Bülbülün karanlıkta, çam ağaçlarının altında Bay Ölüm'ü öpüyordu. Korkut oradaydı, Şadiye oradaydı, hiçbir sorun yokmuşçasına konuşuyorlardı. Bay Ölüm oradaydı. Bülbülün'le öpüşüyordu ve Şadiye onları göremiyordu. İşte küçük çalgın kalabalıkları oradaydı, kimse gizini döküp saçmamıştı daha. Derli toplu yaşıyorlardı. (CK, 2014, s. 24-25).

Gözlemci ben, izlediği insanları ve onlarla ilgili izlenimlerini anlatırken zihninden onlarla ilgili öyküler de tasarlar. Cem'in arabayla geziden dönerken gördüğü manzaralar karşısında zihninde onlarla ilgili oluşturduğu öyküler bu duruma örnek teşkil eder:

Selçuk gerilerde kalmıştı, sabahın ilk ısınışında geçmişlerdi Selçuk'tan. Selçuk'a gelirken beliren ve bir türlü gözden kaybolmayan kaleyi kolay kolay unutamayacaktı kuşkusuz Cem. Ona da bir öykü uydurmuştu. Derebeyinin ve çevresindekilerin ihtiyaçlarını karşılamak için gece gündüz çalışan köylüler (yol boyunca görmüşlerdi onları, yine çalışıyorlardı sabanların yerine traktörlerle) isyan ediyorlardı. Çünkü hep borçluydular derebeyine, kaldırdıkları ürünü ona vermek zorundaydılar. (Yolculuk böyleydi: insan, sayısız öykü uydurarak, görüntülerle oyalanarak yol alıyordu.) Toprağı işleyenler birleşerek yırtık pırtık giysilerle (yüzyıllara karşın değişmemişti bu yoksul giyim) doruğa, sağlam kaleye tırmanıyorlardı işte. Güneş altında. Kızgın güneşin altında. Kapattırıyordu derebeyi kalenin bütün kapılarını (HGB, 2014, s. 60).

Gözlemci anlatıcı, iç odaklanmaya sahip olmadığından kişi, olay ve durumlara dışarıdan gözlemleyebildiği kadar vakıf olabilir ancak yansıtıcı bilinç kullandığından yansıtıcı bilinç sayesinde kişilerin duygusal ve düşünsel dünyasına girebilir. Yazar, gözlemci bakış açısını kullanarak roman baş kişisinden olan Emre'nin ifadeleriyle kişi, olay ve durumların okurun anlatı evreninde oluşturulan bağlamın ne şekilde yorumlanması gerektiğini gösterir.

Çevresindekileri kavrayamadığını ayırmıyordu Emre. Birer küçük burjuva olan şu tanışlar, şu dost belenmiş kişiler, gerçekte, ne garip savlarla karşımıza çıkıyorlar. Uğur, Mao'nun büyüklüğünden söz açardı ikide birde; Mao ola ki Uğur'a benzeyenleri eğitebilmek için bütün bir Çin tarihiyle boğuşmak zorunda kalmıştı. Biraz ayıp olmuyor muydu Mao'ya Sonra Oya, az önce, toplumcu gerçekçilikten mi ne dem vurmuştu; Brecht'in yabancılaştırma etkisiyle yaklaşıldığında Oya nasıl yansılanabilirdi ki, sonuç kız adına pek parlak değildi. Cemal'in ne hakkı vardı Hegel'i ya da Lukacs'ı rezil etmeye; bilisizdi, estetik beğenisi gelişmemişti. Belkis onca içtenliğine karşın onurunu koruyamıyor, kendi başına var olmanın, bireyselliğin savaşımına giremiyordu; sanki tutsaktı, zorunluydu Korkut'a. üstelik Gökmen de (güncesini bir kez (gizlice karıştırmıştı Emre) gözüküdüğü denli tutkuların arınmış değildi: gülünçtü, çirkin ve budalaydı. Kendisi Zeynep'le niye yatmıştı. Emre yanıtlamamıştı. Ama yatmışlardı. Zeynep cinselliği yaşamış, Emre cinselliği yaşamış, sonra hiçbir şey paylaşılmamışçasına ayrılmışlardı. Bülent her şeyi biliyor olmalıydı. Nasıl katlanıyordu Bülent? Katlanıyordu gelgelelim, aldırış etmiyordu, önemsemiyordu bile (Öİ, 1979, 302-303).

3.1.2. Baş Kişi Anlatıcı Olarak Ben:

Başkişi anlatıcı ben olayların içinde yer alır, aynı zamanda olayların birinci tekil anlatıcısıdır. Olayların bir bölümü böyle bir kişinin etrafında şekillenir. *Her Gece Bodrum* romanının başkişisi Cem ve *Cehennem Kraliçesi* başkişisi Belkis'in ağzından dile getirilenler bu duruma örnek teşkil eder:

Tehlikesiz bir yolculuktan sonra Bodrum'a vardık. Bir gece İzmir'de kaldık... Korkunç sıcaktı (HGB, 2014, s. 10).

Korunmuş bir kale dostlukları. Geçmişlerine uzağım. Korunmuş bir kale. Şimdi tirşeyi aşılıyorlar, koyu yeşil Murat'ın denizi. Orfozların denizi turuncu göbekli, mavi beneklerle kaplı. Denizkestaneleri hep kıyıda, sığda hep, kayalara yapışmış. Ben burdayım (HGB, 2014, s. 10).

Bu bakış açısıyla yazılmış romanlarda olan bitenler ben etrafında meydana gelir. Olayları yönlendirir, tepkide bulunur ve yorumlar. Yaşadıklarına duygularını da katar (Gündüz, 2003, s. 109). Roman baş kişisi Cem, arkadaşlarıyla çıktığı tatilde yaşadıklarını anlatırken duygularını da dile getirmekten kaçınmaz:

Kirke benim malım dedi; goblen çantada ne vardı diye sordum, bilemedim, yine bilemedim çözümünü bir bilmeceyse bu. Tarık'a anlatmadım. Murat'a anlatmadım. Üç gün sonra, belki çarşamba gelirler, sağır ve dilsiz, kör karşılayacağım onları. (...) Kızın fotoğrafını bile görmedim. (...) Adı ne bu çiçeklerin diye sormuyorum. Karşıya geçtiler. Guletlere bakıyorlardı, sonra ben de gelip yanlarına bunlar mı gulet dedim (...) kimse yanıtlamadı. (...) görüyorum engin denizlerden geliyorlar... (HGB, 2014, s. 19).

Yazar, Mehmet'in perspektifini kullanarak Belkis hakkındaki düşüncelerine yer verir. Mehmet de roman kişilerinden birisidir. Yazarın dış odaklayım yerine iç odaklayım kullanarak düşünceleri daha güvenilir kılmıştır:

Queen Victoria bakalım ne yapacaktı Bodrum'da? Ben öldüğüme göre yeni birilerini sever. Güzel gözleriyle başkasını büyüler; başkalarını -hem resim yapmasına ne gerek var canım, nasıl olsa ünlendi, ressamlığı onaylandı. Şimdi toplumda yeri olan bir sanatçı olarak gezinebilir Belkis, bilmiyor mu Semra'yla aramızın düzelmeyeceğini bilmiyor mu, bitik bir koca, alkolik bir kadın, serüven bu kadar işte queen victoria! (CK, 2014, s. 223).

Çelişik duygular ve düşünceler içindeyim. Beni sevseydi, talihim değişir, insanlara, yeryüzüne başka bir gözle bakabilirdim. Mücadele etmenin bir anlamı olabilirdi o vakit. Şimdi her şey yıkık, kırk yaşına gelmeden çöktüm.

Sonrasını görebiliyorum: geri dönülecek, cehennemde bir mevsim' geçecek ve geri dönülecek; kısırdöngüden kurtulamayarak, bir 'iş' yerinde her gün reklam metinleri üreteceğim, şiir yerine reklam metinleri; küf kokulu bir bodrum katında günler geçecek, hep aynı hayal ardında sürüklenip duracağım. Çürüyorum ben; gündüz ve güneş, gece ve yağmur iyileştirmeyecek beni (CK, 2014, s. 150).

Cehennem Kraliçesi adlı romanın baş kişilerinden olan Gökmen'in ağzından okuyucuya aktarılan bu ifadeler olayı yaşayan ve aktaranın Gökmen olduğunu göstermektedir. Gökmen, geçmiş-i-bugünü-geleceği arasında yaşadığı ve yaşayacağı durumlar karşısında gösterdiği ve göstereceği tavırları nakledip bir değişim gösterdiğini gözler önüne sermektedir.

Başkışı anlatıcı olan ben, öykü zamanına ait yaşantısal süreci, ilişkisi olduğu kişileri, yaşadığı mekânları kendi bilgisi ile sınırlı olarak anlatır. Anlatı, hem olayları birinci derecede yaşayan hem de anlatan konumundaki ben'in / baş kişinin bakış açısından sunulur. Yazar, metni roman baş kişisi olan Belkis'in ağzından okuyucuya aktarmaktadır:

Ne ki bankalar, kambiyo şemserleri, ne ki kırıkdökük, boşyüceliklerle donanmış ilişkiler, şifon pelerinlere sarınmak, ne ki makiyajlı ve soylu bir erkek, «Bize sapık derler... Kadın kadına öpüşürsek...» ve iğrenmek ve acımak ve boyna sormak: bunca zor muydu-sevmek bunca-kendimleyim--seninleyim-Verdurin'lerin küçük obasıdayım-kurtulamaz mıyım! (Öİ, 1979, s. 56-57).

Roman baş kişisi Emre'nin tutmuş olduğu günlükten alınan aşağıdaki ifadeler, Emre'nin çevresinde gelişen ve karakterin bizzat yaşayıp yorumlarını katarak anlattığı olaylardır:

Birkaç güne kadar döneceğim. Dün, sabaha karşı korkunç bir patlama sesiyle uyandık. Pencereleere, balkonlara koştuk. Akaryakıt taşıyan bir tanker, Yunan bandıralı bir gemiyle çarpışmıştı. Deniz tutuşmuş, yanarken her şeyi düşündüm: hayatımız da yanıyordu. Alevler içinde bir zamanlar delicesine sevdiğim yüzler, korkunç yağ ve kemik kokulan yayarak kavruldu. Burada her şey büyük patlamalarla, ateşlerle, yağ ve kemik kokusuyla bitti. Burada her şey yangındı. Deniz hâlâ yanıyor. Ben kenti ve sevdiğilerimi yaktıktan sonra, buradan gidiyorum (BAA, 2010, s. 207).

3.1.3. Yazar Anlatıcı Olarak Ben:

Yazar anlatıcı, yazara ait düşünceleri taşıyan ben konumundaki anlatıcı aracılığıyla nakleder. Roman yazarının söylemek istediklerini adeta bir sözcü gibi dile getirir. Bilgi düzeyi roman yazarıyla aynı düzeydedir ve olayları bu bilgiler ölçüsünde değerlendirir:

Yirmi yedi yaşında birinin hayatı anlayamamış olması şaşırtıcıydı; tutkulu bir arkadaşlık değildi hayat, dümdüz yalın bir olaydı. Günü gelince insan evlenir, çocukları olur, para kazanır, bir iş tutar, yıllarca sürdürür bu düzeni, göçüp gider sonra: 'Aşkla arkadaşlıklara yer yoktur (HGB, 2014, s. 3).

Mutluluk böyle ansızın duyumsatırdı varlığını. Her şey aydınlanır, insan, birdenbire ışıkların süzülüşü bir yere çıkardı, yeryüzü tansıksı bir anlam kazanırdı böylelikle (CK, 2014, s. 67).

Yazar anlatıcı, tatil için gitmiş olduğu Bodrum'daki izlenimlerini kurmaca dünyadaki yazar ben aracılığıyla okuyucuya nakleder. Roman yazarı Selim İleri, daha önce arkadaşlarıyla birlikte Bodrum'a tatile gitmiştir ve izlenimlerini yazar ben'in bakış açısıyla dile getirir:

Sabahın dinginliği bitmiştir. Denizde çöpler de yüzmektedir. Sutopu oynamaya kalkışanlar vardır. Boyunlarındaki altın kolyeler sırtlarına çevrilmiştir genç adamların, genç kadınların. Eğlenmek için gelmişlerdir buraya. Taşlar, geceden kalma şişe kırıklarıyla doludur. Şarap şişeleri, kanyak şişeler, taşların kuytularında durur. Kaya yengeçleri hep kaçmıştır (HGB, 2014, s. 9).

Asıl Bodrum, her gecenin söz verdiği engin karanlıktan başka bir şey değildi (CK, 2014, s. 12).

Bodrum, meyhanelerde sarhoş olup yalpalaya yalpalaya birbirini öpen insanlarla doluydu yalnızca. Yerli halk da, dışardan gelenleri yabancılamağa geçilemezdi. (...) Evet, deniz ve halk vardı, pansiyonculuk vardı, meyhaneler, fırınlar, mandıralar vardı, aç insan yok gibiydi, tekneler-tekneler yapılyordu; önünde sonunda ufacak bir kasabaydı, aç insan yoktu. Ama değer yargıları yine de pek değişmemişti (CK, 2014, s. 38).

Yazar anlatıcı, yazara ait görüşleri bünyesinde taşıyan ben konumundaki anlatıcı aracılığıyla okura aktarır. Selim İleri Bodrum'a olan hayranlığını kurmaca dünyadaki ben aracılığıyla vermiştir. Kurmaca dünyadaki anlatıcıya ait olan ifadeler İleri'nin gerçek dünyaya ait Bodrum hakkındaki düşüncelerine bakıldığında bu açıkça görülmektedir. İleri, Bodrum'a âşıktır. Denizi, kalesi, insanları başkadır onun için:

Deniz güzeldi; güneş, büyük kentlerden gelenlerin alışık olmadığı kadar erden ve dokunulmamıştı; sonra kasaba halkı her türlü çılgınlığı hoşgörüyü karşılardı... (HGB, 2014, s. 2).

Yazar anlatıcı, roman kişilerinden Cem'in tatilde kitap okumasıyla ilgili Murat'la yaptığı sohbeti gözlemlerken araya girerek Cem'in okuyacağı kitapla ilgili yorumda bulunur:

Nostromo'nun başlangıcı, güneş ışığında yıkanan üç adayı betimlerdi. Olağanüstü bir romandı Nostromo (HGB, 2014, s. 36).

Yazar anlatıcı, öykü yazarının sözcüsü durumundadır adeta. Yazarla denk olan bilgi düzeyi ve deneyimleri ile olayları ve olup bitenleri değerlendirir. Onun sahip olduğu bilginin arkasında yazarın kendisi, yani yazarın yaşadıkları ve okuduklarıyla bağlantılı tecrübeleri vardır (Gündüz, 2003, s. 112). Romanın yazarı olan İleri, 12 Eylül döneminde Türkiye'nin içinde bulunduğu sokaktaki trajik kavgayı roman baş kişileri aracılığıyla okura nakletmektedir. Roman baş kişisi Emre'nin ağzından aktarılan aşağıdaki ifadeler, aslında yazarın kendi ifadeleridir:

«Görsen,» diyorlardı, «hem yürüyorlar, hem de haykırıyorlar. Ne dedikleri pek anlaşılıyordu. Birdenbire kurt gibi ulumaya başladılar, hep bir ağızdan. Korkunçtu.»

«Kızı çağırmışlar. Kızın babasını sormuşlar. Senin baban işbirlikçi demişler. Kızcağz evinden kaçmış. Onlarla tabii. Park Otel'in pastanesinde özel mahkemeler kuruyorlarmış devrim için yargılıyorlarmış.» (Öİ, 1979, s. 199-200).

Yeniden roman sevdasına düştü Emre. Mutlaka yazacaktı. Politik bir roman olacaktı. Oysa içindeki aşkları, bir yaz'ı, unutulmaz sancıları, yapayalnız gidilmiş plajları anlatmak istiyordu. Gelgelelim bunlar lüks kaçacaktı. Ne zaman öyküyle, romanla ilgili şeyler düşünse asıl yazmak istediklerinin dışına düşerdi. Bu çok garip bir talihti. Türkiyeli yazarın talihiydi. Hemen herkes geçiş toplumunda yaşamın sorunlarına eğiliyordu yapıtlarında. Nereye geçiliyordu? Birçokları sosyalizme geçildiğini söylüyorlardı. Fakat faşistler kurt gibi uluyarak yürüyorlarmış (Öİ, 1979, s. 210).

Mutluluğu düşünmeye bile hakkımız yok.» Ama neden? Sabahlara dek anlatırdı Emre, geçen kış, nasıl da yorulmazlardı konuşmaktan, didik didik ederlerdi insanları, çevrelerindeki, küçük obayı, kendi küçük topluluklarını, demediklerini bırakmazlardı, (...)Emre, herkesi yerin dibine batırdıktan sonra neredeyse göz yaşlarıyla, hoşgörünün en sınırsızıyla yüceltirlerdi, hayır, küçük obaları ve hattâ Doğan kirletilmemeliydi... (Öİ, 1979, s. 58).

Verdurin'lerin «nüvesinde» buluşmuşlardı. Tabii küçük obaya girebilmek için çeşitli «amentüler» söz konusuydu (Öİ, 1979, s. 77).

Romanın muhtelif yerlerinde geçen bu ifadeler, İleri'nin bir sohbet esnasında söylemiş olduğu: "(...) kendi kurduğum dünyanın içinde yaşamaya çalışıyordum. 'küçük oba' deyişini o zamanlar bulmuştum; küçük obanın kişilerini anlatmaya çalışıyordum" (Sarısayın, 2017, s. 136) sözlerle romanda baş kişiler aracılığıyla verilen 'küçük oba' anlatısı bize metinde yazar anlatıcının kullandığını göstermektedir.

“Yazarlar karakterlerin hareketlerini, davranışlarını, fiziksel özelliklerini anlatmak için parantez içi kullanımlardan yararlanılır. Bu kullanımlar “yazar anlatıcı” olarak değerlendirilir” (Şen, 2017, s. 27).

Ah evet! Sinsice alay etmişti Mehmet'le bir olup; para dökümleri, hesaplar, çarpmalar, bölmeler, bugün şu kadar harcadık, dün bu kadar, yarın bilmem kaç liramız kaldı... - alay etmez de ne yapardı insan? Gökmen bile, alaycılığa, horlayıcılığa o kadar karşıyken -biraz fazla ağırbaşlıydı- durmadan sorardı tatil gide-rini. (Böyle anlarda Gökmenin yüzü bir tragedya oyuncusundaki kadar donuktu.) (CK, 2014, s. 36).

3.2. Ben Dışındaki Anlatıcılar:

Tanrısal anlatıcı, edebî metinlerde her şeyi bilmesi, görmesi, işitmesi gibi şartlar bakımından sınırsız bir bakış açısına sahip olmasıyla karşımıza çıkmaktadır. Roman kişisi Cem'in, arkadaşlarını ararken zihninden geçenleri de hâkim anlatıcı ortaya koymaktadır:

Pansiyonda onları bulamadı. Dönmemişlerdi denizden, dalgakırandan. Belki de pansiyona uğramaksızın köfteciye gideceklerdi. Köfteciye tek başına gitmeyi, Tarık'la Murat'ı orada bulmayı geçirdi aklından. ‘Geri dönülür, inilir kıyıya, çarşıya sapılır. İncecik kesilmiş domates, kıyılmış ve tuzla ovulmuş sovan, şişe geçmiş köfteler; yerler bir buçuk porsiyon (HGB, 2014, s. 21).

Temel karakteri itibariyle her şeyi bilme temeline dayanan tanrısal bakış açısı yazara birçok imkân sunmaktadır. Anlatıcının, karakterlerin en gizli düşüncelerini okuması, Tanrı gibi her şeyi bilmesi vb. olağanüstü özelliklerle donatılmış olmasıdır. Tanrısal konumu ile kahramanların zihinlerine, iç dünyalarına girer, saklı kalmış fikirleri dışa vurabilir.

Kendi evine dönmüştü. «Yapamayacağım, olmayacak,» demişti. Yanıtlamamıştı babası, gülümsemişti. Sarılıp ağlamak istemişti Belkis (Öİ, 1979, s. 15).

Bütün bunlardan nasıl kurtulacaktı? Daha o ilk gece, pencereden sızan büyüleyici ışığa karşın çekip gitmeyi düşünmüştü. Onlar uyurken odadan çıkmıştı. Rıhtıma inmiş, bir kanepeye oturarak yıldızlara bakmıştı. Sabahleyin otobüsle doğru İstanbul... Deniz fenerleri de yanıp sönerken hep tersini söylemişti, düzeler-düzeler... (HGB, 2014, s. 29).

Tanrısal anlatıcı, roman kişilerinin yaşadığı toplumun tavrını ve dedikodu ile şekillenen ilişkilerini yansıtır. Cemal'in çevresinde yer alanların Cemal hakkında düşündükleri, tanrısal bakış açısıyla Cemal'in zihninden geçtiği şekliyle okuyucuya sunulmaktadır:

Demek Emre ve ötekiler kendisini, üslûbunu bayağı buluyorlardı. Demek çevirilerinin doğruluğunu kabul ediyorlar da, dilini tatsız, bilgisini kıt buluyorlardı. Evet, belki öyleydi, çünkü Nil lokantasından çıkarken bir daha para istememeye, evin ve okulun giderlerini yüklenmeye karar vermişti, çünkü yıllarca alımsatım, ithalât ve ihracat terimleriyle boğuşmuştu, tecim Almancasını çok iyi biliyordu, iş mektuplarının Türkçesini kimse kötüleyemezdi, ama hep istemişti büyük romanlar okumayı, çok iyi kitaplar çevirmeyi, didiniyordu. Kim anlamıştı bu kavgayı, kim! (Öİ, 1979, s. 120).

İlahî bakış açısında anlatıcı, bulunmuş olduğu konum itibariyle gerçekleşmiş ve gerçekleşecek her olayın ya da metinde yer alan şahısların geçmiş ve gelecekleri hakkındaki bilgilere önceden sahiptir. Bu tür şeyler hakkında okuyucuya bilgi verebilir.

Tabii her zamanki gibi çayın suyu bitmişti. Güğüm neredeyse kızmıştı; suya tuttu. Uyku ilâcı alıp yatmayı düşündü. Ama son sıralar bu ilâc işine kötü dadanmıştı. Belki okumak iyi gelirdi öyle yapacaktı. Güğümü tekrar ateşe koydu (BAA, 2010, s. 72).

Selim İleri, bazı romanlarında çoğul bakış açısından faydalanır. Modern romanda olayları tek bir kişinin bakış açısından anlatıp anlatımın düz bir çizgide devam etmemesini önlemek için olayları farklı ve değişik açılardan sunmaya çalışmıştır.

Alıntılanan bu paragrafta gözlemci anlatıcı, Cem hakkında gözlemlerini naklederken araya yazar anlatıcı girip kendi yorumunu söyler. İlerleyen süreçte tanrısal anlatıcı da devreye girerek Cem'in o an zihninden geçenleri açığa vurur:

İstanbul diye yazdı Cem büyük harflerle kartın altına, siyah, kalın çizginin üzerine, kaçılmış bir cehennemdi orası, herkesin bir hayat kurmaya başladığı yerd. ‘Günü gelince bir hayat kurulur, günü gelince evlenilir, hayat bir evlilikle kurulur. Herkes evlenir.’ İnsan “hayat arkadaşını” her yerde tanıyabilir, “Bir kasırganın eşliğinde olduğumuzu hissetmeyerek.” Durakaldı bir an. Unutmaya çalıştığı kasırgayı, evlilikleri, İstanbul’u, işlerinin başındaki arkadaşlarını, yeni doğan ve artık kundaklanmayan çocukları, “Benim çektiklerimi çekmesin” diyerek gülümseyen genç anneleri (Ahmet’in ablası evlenmemişti) (...) ‘Ya ben? Ben ne olacağım?’ Gelecekle ilgili hiçbir şey düşünemiyordu. Tasarıları yoktu. Orta malı duyarlıklarla yetinecekti sonunda. Ama şimdi... Şimdi kaygılara boğuluyordu (HGB, 2014, s. 5).

Gözlemci anlatıcı, öykü kişinin davranışlarını izleyip gözlemlediklerini okuyucuya aktarmaktadır. Arada bir öykü kişinin içinden geçenleri farklı bir dizgi göstermekte, bunun yeterli olmadığı zamanlarda ise hâkim anlatıcı devreye girmektedir:

Korunmuş bir kale arkadaşlıkları.’ Titriyordu düpedüz. Sıcak çaydan içti. ‘Denizkestanelerini öldürüyorlar.’ Fincanı bıraktı. ‘Her şeyi öldürüyorlar.’ Öldürmek bir töreydi artık, kimseyi suçlayamazdı. ‘Ben de öldürüyorum.’ Bilinsem zorundaydı bunu; her an karşısına biri çıkabilir, kanıtlardı istendiğinde (HGB, 2014, s. 13).

Gözlemci bakış açısıyla çevre betimlenirken yazar anlatıcı, akışı keserek farklı bir konu hakkında bilgi verir. Tekrar gözlemci kimliğine bürünüp olayları aktarıırken gözlemci anlatıcı yetersiz kalır. Bu eksikliği gidermek için tanrısal anlatıcı devreye girer ve Emine'nin o an zihninden geçenleri dışa vurur. Böylelikle bir durumu etkili bir şekilde sunmak için üç farklı anlatıcı kullanılmıştır:

Uçtaki otel ne kadar da görkemli duruyordu! Bir tepedeydi. Kasabanın içinden ayrılmış bir yerdedi, sardunyalara, al lekelerle kanlanmıştı. (Londralı bayın karısı kanserden ölmüştü, çok acı çekerek, iniltilele. Adamın mektubunda uzun uzadıya anlatılıyordu bunlar. Yönetici kansere de bir gün “şifa” bulunacağım söylüyor, üzüntülerini bildiriyordu.) Tekne kaybolmuştu, görüş alanının dışına çıkmıştı. Emine bütün insan ilişkilerinin küçültücü, aşağılatıcı olduğunu düşündü. Düşünerek dostlukları, aşkları, sevgileri, hepsi yalandı; düşünerek işyerindeki konuşmaları, günaydınları, teşekkürleri, şu bu, çay içer misinizler, içmem sağ olunlar... Eninde sonunda bir sekreterdi daktiloda on parmak yazmasını bilen. Karşısındaki de patron. Ama şirketlerin sahipleri belirsizdir. Yönetim kurulu adına biri vardır başta. Şirketler, modem kuruluşlardır. Bu ithalât-ihracat şirketinin ne iş gördüğünü biri sorsa, anlatamazdı Emine. (...) (HGB, 2014, s. 123).

Çoğul anlatıcı, hikâyede birden çok anlatıcı tipine yer verilmesidir. Bu, kuşkusuz romanın tekdüze anlatımını kıran, okuyucuyu uyanık tutmaya yarayan, romana bir çeşni ve renk veren bir uygulamadır. Ayrıca bazı durum ve olaylar gözlemci, bazıları da özne anlatıcıyla aktarılabilir. Dolayısıyla romanı bazen sadece tek bir anlatıcı tipiyle anlatmak yetersiz kalabilir. Böyle durumlarda çoğul anlatıcı işlevsel bir konum kazanır (Çetin 2003, s. 138).

Niye böyle saçmasapan kıkırdıyorum ki, diye düşünüyordu mutfığa giderken, ne gereği var, niçin kendimi denetleyemiyorum! Her güne kullandıkları ucuz, pazardan alınma fincanları raftan indirdi. Annesi tabii iyi yıkayamamış; ikisinin içinde telve lekeleri; suya tuttu, tırnağıyla kazıdı telveyi. Cezvede su kaynatmaya başladı. Bir yandan da kahve kutusunu aranıyordu, fazlasını boşaltmak için. Firdevs hanım, bir daha kahve alamayacaklarını düşünmüş olmalı ki, madeni kutu ortalarda yoktu, belki de atılmıştı (Öİ, 1979, s. 151).

3.3. Bilinç Akımı:

Bilinç akımı karakterlerin iç dünyalarını okura olduğu gibi aktarmada kullanışlı bir yöntemdir. Bilinç akımı sayesinde İleri, söylemek istediklerini roman kişilerine söyler. Anlatıcı aradan çekilerek okuyucuyu roman kişilerinin iç sesleriyle baş başa bırakır. İleri roman kişisi Belkıs'ın mantıklı bir dizilişi olmayan, farklı alanlara ait bilgiler içeren düşüncelerini bilinç akımı tekniğiyle okura sunmaktadır:

Arkadaşlık değildi, karşılıksız sevgilerdi hepsi yürek çarpıntısıydı: istemek, delicesine istemek ve bir türlü elde edememek böyleydi. Sonra her şey geçiciydi. 'Her şey bitebilir, belki bir daha görüşmeyiz, değişir arkadaşları insanın, yeni birileriyle tanışır, belki bir daha, eski dostlarını unuttur, eski dostlar kullanılmayan bir eşyadır, çürümüş bir konsol gibiyim (HGB, 2014, s. 3).

Günü gelince bir hayat kurulur, günü gelince evlenilir, hayat bir evlilikle kurulur. Herkes evlenir insan hayat arkadaşını her yerde tanıyabilir, "Bir kasırganın içinde olduğumuzu hissetmeyerek (HGB, 2014, s. 5).

Dörtlemenin baş kişilerinden olan Belkıs, *Ölüm İlişkileri*'nde bardakları yıkarken bardakları yıkadığı süreye öğrencilik günlerini, evli kaldığı günleri, seyahatlerini sığdırır. Bunlar İleri'nin kullandığı bilinç akımı tekniğiyle okura sezdirilir. Belkıs'ın iç konuşmalarında evlilik günlerindeki anıları şöyle anlatılır:

«Senin asıl anlamak istemediğin bu!» Belkıs geri çekmişti kendini. «Evlilik önemli değil benim için. Seninle yatmak istemiyorum, anlatabildim mi?» Nasıl söylemişti bu sözleri, nasıl utanmadan, ama nasıl! Ama zorunluydu. Doğan hiçbir şey anlamamakta, vurdumduymaz davranmakta diretiyordu. «Bana dokunamayacaksın, elini bile süremeyeceksin!» diye bağırmış, erkeği iterek odadan çıkmak istemişti (Öİ, 1979, s. 22).

Selim İleri, roman kişilerinin yaşamı, nesnelere ya da kişileri, kısacası etraflarında gördüklerini algılama şeklini bir bilinç yansıması eşliğinde aktarmıştır. Başka bir ifadeyle yazar, bilinç akımı tekniğini kullanarak okuyucuya olayları değil, o olayların insan psikolojisindeki karşılığını, bireyin ondan etkilenme sürecini, zihinde yarattığı çağrışımları ve hissettiği duyguları izleme olanağı sunar. (Mengi, 2012, s. 137).

Queen Victoria bakalım ne yapacaktı Bodrum'da? Ben öldüğüme göre yeni birilerini sever. Güzel gözleriyle başkasını büyüler; başkalarını -hem resim yapmasına ne gerek var canım, nasıl olsa ünlendi, ressamlığı onaylandı. Şimdi toplumda yeri olan

bir sanatçı olarak gezinebilir Belkıs, bilmiyor mu Semra'yla aramızın düzelmeyeceğini bilmiyor mu, bitik bir koca, alkolik bir kadın, serüven bu kadar işte queen victoria! (CK, 2014, s. 223).

“Bilinç akışı tekniği bir roman anlatım tekniğidir ve kahramanın kafasından geçenler düzensiz bir şekilde, çağrışımlarla, zıplamalarla farklı yönlere gider. Burada, roman karakterinin anlattıklarının çoğunda geçmişle şimdiki zaman, gerçekle hayal, kendi iç hesaplaşmaları ön plandadır. Bu teknikte dilbilgisinde sapmalar, duygu ve düşüncelerdeki karmaşıklık dikkati çeker.” (Karabulut, 2012, s. 1378).

Unutulmaz, cam odanın kadife koltukları vardı. İtır kokar o oda hep, ter kokar, toz içindedir. Örümcek ağları temizlenmez. Şu kapının önünde Murat'ın odadan çıkmasını bekledim. Kaç kez ilkyaz oldu, sonra kaç kez yağmur yağdı. Yağmur hiç yağmadı. Dik bir yokuştan çıkarken soluk soluğa kaldım. Kazların gagaları kavuniçidir. Yaşamı benimle birlikte algılamadılar, onlarla birlikte algılamamı istemediler. O kadar çok yalvardım ki çığ bir ışıktaki, gözlerim kamaşmış. Gözlerim kamaşınca karanlığı aradım. Çünkü ben karanlıkta arkadaşım onlara, gölgelerde, deniz yokken. Kanaviçe işlemeli bir örtüde eriyip gözeneklere dağılan bir mum lekesi arkadaşlığım. Kazısalar da çıkmaz. İzi kalır hiç olmazsa. Yorularak, uçları kızıl-sarı yalımlarla tutuşarak, sağduyu nedir bilmeyerek, işte tıpkı böyle seviyorum onları (HGB, 2014, s. 38).

4. Sonuç ve Öneriler:

Bakış açısı ve anlatıcının anlatıda yer alması; anlatma esasına bağlı metinleri oluşturan olay, mekân ve zaman gibi diğer yapı unsurlarının ve izleksel kurgunun belirleyicisi ve şekillendiricisidir. Anlatıyı oluşturan yapı unsurlarının tespiti metnin söylemek istediklerinin doğru tespit edilmesini ve analizini mümkün kılar.

Bakış açısı ve anlatıcının imkânları dâhilinde kurguya dönüşen olay, kişi, zaman ve mekân gibi unsurlar ve bu unsurlar arasındaki ilişkinin anlamsal boyutunun kavranabilmesi ve anlatıdaki değerler sisteminin bütün yönleriyle anlaşılabilmesi yine seçilen anlatıcı ve bakış açısının çözümlenmesiyle mümkündür. Dolayısıyla, anlatıcı ve bakış açısının belirlenmesi, eserlerin oluşum aşamasının anlaşılmasına yardımcı olduğu gibi eserlerin edebî değerinin belirlenmesi noktasında da birtakım sonuçlara ulaşılmasını sağlar.

Yazar, anlatı sisteminin temel taşlarından olan anlatma olayını gerçekleştirmek için bakış açısı ve anlatıcı tiplerini tercih etmektedir. İncelediğimiz romanlarda İleri, eserlerinde anlatıcı olarak geleneksel ve modern romanda kullanılan anlatıcı tiplerine yer verdiği görülmüştür. İncelediğimiz yapıtlarda “baş kişi ben”, “gözlemci ben”, “yazar ben”, “tanrısal” “gözlemci” ve “çoğul” anlatıcı tipleri değişen sıklıkta kullanılmıştır.

İleri'nin eserlerine konu olan olayların kaynağında kendi yaşamından hatıralar olması eserlerin daha çok I. tekil şahıs (ben) anlatıcı ile kurulmasını beraberinde getirmiştir. Yazar, (ben) anlatıcılığı kullanırken olayları bizzat yaşayan anlatıcılığı tercih ettiği gibi diğer anlatıcıları da kullanmıştır.

Serinin ilk kitabı olan *Her Gece Bodrum*'da geçiş sıklığı fazla olan anlatıcı profilleri mevcuttur. Yazarın bu kitapta yer verdiği geleneksel ve modern romanda kullanılan anlatıcı tiplerindeki geçiş yoğunluğu serinin diğer kitaplarında seyrekleşmiştir. Serinin ilk kitaplarında yer alan bir paragrafta bile birden çok anlatıcı tipini kullanma, serinin son kitabına doğru neredeyse bir bölümde değişen anlatıcı tipini kullanıma dönüşmüştür.

İleri'nin postmodern özellik taşıyan ve geleneksel roman anlayışının dışına çıkan bu romanları hem olay örgüsü hem de anlatıcı açısından dikkati çeken bir kurguya sahiptir. Bu kurgunun ana unsuru anlatıcıdır.

Yazar kurguyu oluştururken tercih ettiği anlatıcının ilahi bakış açısına sahip olmasına rağmen, roman kahramanlarının anlatıcı rolünü üstlenmeleri de sıklıkla görülen bir durumdur. Romanlarda ya her şeye vakıf hâkim anlatıcının ya da çoğu şeyden habersiz, belirli bir sayıda bilgiye sahip olan anlatıcıların birlikte yer alması olaylara tek bir pencereden değil de birden çok pencereden bakıldığını göstermektedir.

İleri'nin romanlarında göze çarpan özelliklerden biri, çoğul anlatıcıya sahip olmalarıdır. İleri'nin romanlarında anlatıcının değiştiğinin farkına varamadığımız zamanlarda bile bir anlatıcının sözü yarıda kesilip bir başka anlatıcıya geçilmesi söz konusu olabilmektedir. Metinlerde birçok anlatıcı bulunduğu için bu anlatıcılar birbirlerinin sınırlarını ihlal etmektedirler. İleri'nin anlatıyı meydana getirirken sürekli araya girip olaylara müdahil olması, konu hakkında gereksiz açıklamalarda bulunması anlatım akışının kesilmesine yol açmıştır. Bu bağlamda İleri, kurguladığı kahramana yenik düşmemek için araya girerek okura açıklama yapan “güvensiz” anlatıcı konumunda kalmıştır.

İleri, romanın kişiler dünyasını oluşturan karakterlerden birini romanın anlatıcısı hâline getirerek üstkurmacalığı, anlatıcı rolünü roman kahramanlarına yükleyerek çoğul anlatıcılığı, dış anlatıcı olarak kabul edilen gözlemci anlatıcıya, yazarın metindeki yansıması olan yazar anlatıcıya, gözlemci anlatıcının gücünün yetmediği durumlarda tanrısal anlatıcıya yer vermesi okurun dikkatini üzerine çekebilecek bir kurmaca yaratmıştır.

Selim İleri, romanda modern ve geleneksel bakış açılarını beraber kullanmıştır. Özellikle iç monolog ve bilinç akışı tekniklerinin kullanıldığı bölümlerde kahraman bakış açısının sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

Sonuç olarak romanlarda kullanım örneklerine rastlanan ‘bilinç akışı’ tekniğiyle özellikle anlatımın monotonluğu önlenmiş ve anlatım zenginleştirilmiştir. Bu teknikle bir bakıma eserin yüzeysel incelendiği zaman kolayca kavranamayacak olan derin, karmaşık içsel hayatı ve karmaşık bilincinin yansıtılması sağlanmıştır. Bu teknik vasıtasıyla kişinin iç dünyasına doğrudan erişen yazarlar, figürlerin/karakterlerin bilincini, zihnini ve karmaşık iç dünyalarını okura gösterme imkânı bulmuşlardır. Böylece karakter merkezli anlatılarda bireyin iç dünyası doğrudan sergilenerek, bilinci doğrudan seyredilerek yazar-okur-eser iletişimi/etkileşimi daha etkin bir şekilde sağlanmıştır.

Çalışma kapsamında yapılan incelemelerde aşağıdaki önerilerin yararlı olacağı düşünülmektedir:

Modern romanın gerektirdiği gibi romana tek bir yönden değil de birden fazla yönden bakmak gerekli olduğu düşünüldüğünde bu araştırmanın Türkçe metin çözümlemeleri noktasında Türkçe öğretmenlerine de yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Araştırmada Türkçe öğretmenlerinin metinlere nasıl yaklaşacakları, Türkçe dersi programında yer alan metinleri nasıl çözümlenebilecekleri noktasında kafalarında oluşacak soruların çözümüne yönelik cevaplar içeriyor olması, araştırmanın Türkçe eğitimi noktasındaki önemini göstermektedir.

Anlatıcı tipinin ve bakış açısının belirlenmiş olması bir edebî metni anlamada çok önemli bir yöntemdir. Bu yüzden Türkçe derslerinde okutulan metinlerin öğrenciler tarafından

anlaşılmasında anlatıcı tipi ve bakış açısının belirlenmesinin faydalı olacağı kesindir. Bu yüzden de Türkçe öğretmenlerinin işlenen metinlerdeki bakış açısı ve anlatıcı tipini belirleyerek metni diğer unsurlarla birlikte çözümlmeleri gerekmektedir. Bu ise Türkçe öğretmenlerinin bu konudaki bilgi birikimine sahip olmalarıyla gerçekleşebilir.

Çoban ve Polatcan, (2020, s. 234) “İnsanları toplum içinde kendini ifade edebilmeleri için dil kurallarını iyi bilmesi gerektiğini ve sözcük dağarcığının da zengin olması gerektiğini vurgular.” Sözcük dağarcığı, o dile ait edebî açıdan zengin kitapların okunmasıyla geliştirilebilir. Selim İleri de dili en iyi kullanan yazarlarımızdan birisidir. Öğrencilerin kelime dağarcığının geliştirilmesi için İleri'nin eserlerinden faydalanılmalıdır.

Şahin, (2018, s. 44). Dil öğretiminde hedeflenen davranışa ulaşabilmek için seçilen metnin hem konu olarak hem de yetkinlik olarak öğrenciye hitap etmesi gerektiğini vurgular. Alyılmaz, (2018, s. 2454)'ın da belirttiği gibi bilgilerinin, birikimlerinin ve deneyimlerinin ürünü olan yazılı kaynaklar dil öğretimi alanında eğitimcilere büyük kolaylık sağlar. Selim İleri'nin eserleri de Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ile Türkçe / Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'nın genel amaçladığı dil öğretimi doğrultusundaki becerileri Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı derslerinde öğrencilere kazandırma konusunda yararlanılabilecek kaynaklar arasındadır.

“Karmaşık bir yapı arz eden metin olgusu, Türkçe ders kitaplarının ana malzemesidir. Türkçe dersleri, öğrenciyi estetik, kültürel, dilsel ve eğitsel yönden ileri taşımayı amaçlayan bir derstir. Bu bağlamda gerek yapısal gerek sanatsal gerekse eğitsel manada mükemmel bir yapı arz eden metinlerin ders kitaplarına alınması gerekmektedir. Bu yüzden Türkçe ders kitaplarına metin seçimi yapılırken son derece dikkatli ve hassas davranılmalıdır.” (Şahin, 2019, s. 1747). İleri, dilin ustalıkla kullanılmış şeklini eserlerinde göstermektedir. Bu örnekler seçilip metinlerde kullanılmalıdır.

Kaynaklar

- Aktaş, Ş. (1991). *Roman sanatı ve roman incelemesine giriş*. (2. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2009). *Yazılı ve sözlü anlatım*. (12. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alyılmaz, S. (2018). Türkçe öğretiminde hedef kitlenin / “öğrenen”in önemi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2452-2463.
- Asiltürk, B. (2007). Uzun bir romanın sisli sayfaları ya da Selim İleri. Handan İnci (Ed.). *Şimdi Seni Konuşuyorduk* (s. 191-193). İstanbul: Doğan Kitap.
- Ayyıldız, M. (2011). *Yakın dönem Türk romanı ve roman inceleme*. (1. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bakır, S. (2015). Orhan Kemal'in hikâyelerinde anlatıcı ve bakış açısı. *Türkiyat Mecmuası*, 25, 31-60.
- Baran, E. ve Özudoğru, Ş. (2004). Selim İleri ile söyleşi. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*. 52-53; <http://superetut.mncdn.com/> adresinden 14 Ekim 2020'de alınmıştır.
- Çetin, N. (2003). *Roman çözümleme yöntemi*. Ankara: Öncü Basımevi.
- Çetin, N. (2015). *Roman çözümleme yöntemi*. (14. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

- Çoban, İ. (2017). İslam Türkay'ın "Türk oğlu Türkem men" başlıklı şiirinin Orhun Yazıtları ile metinlerarasılık bağlamında incelenmesi". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(4), 2232-2255.
- Çoban, İ. ve Polatcan, F. (2020). Eş anlamlı kelime öğretimi açısından Fakir Baykurt'un Eşekli kütüphaneci romanı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*.
- Çoraklı, Ş. (2018). Postmodern roman ve Orhan Pamuk'un Kırmızı Saçlı Kadın adlı romanında anlatıcı. *ZfWT*, 10(1), 15-30.
- Enginün, İ. (2007). Selim İleri: İlk ve son kitap arasında. Handan İnci. (Ed.). *Şimdi Seni Konuşuyorduk* (s. 88-100). İstanbul: Doğan Kitap.
- Gümüş, S. (2007). Selim İleri'nin kırk yılı. Handan İnci (Ed.). *Şimdi Seni Konuşuyorduk* (s. 163-167). İstanbul: Doğan Kitap.
- Gündüz, O. (2003). *Oktay Akbal'ın öykücülüğü*. (1. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gündüz, O. (2012). *İhsan Oktay Anar'ın kurgu dünyası*. (2. Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Gündüz, O. (2016). Geleneksel anlatma formlarından çağdaş romana aktarımlar ya da İhsan Oktay Anar'ın romanlarında post-modern anlatıcı profilleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 57, 1781-1789
- İleri, S. (1979). *Ölüm ilişkileri*. (1. Baskı). Ankara: Bilgi Yayınları.
- İleri, S. (2010). *Bir akşam alacası*. (5. Baskı). İstanbul: Everest Yayınları.
- İleri, S. (2014). *Cehennem kraliçesi*. (5. Baskı). İstanbul: Everest Yayınları.
- İleri, S. (2014). *Her gece bodrum*. (20. Baskı). İstanbul: Everest Yayınları.
- Karabulut, M. (2012). *Yusuf Atılğan'ın 'Aylak Adam' romanında anlatım teknikleri*. *Turkish Studies*, 7(1), 1375-1387.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (17. Baskı). İstanbul: Nobel Yayın.
- MEB (2015). *Türkçe dersi (1-8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara.
- Mengi, N. (2012). Selim İleri'nin romancılığı ve Türk romancılığındaki yeri. *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Halkbilim, Antropoloji, Arkeoloji, Sosyoloji, Eğitim, Tarih, Dil, Edebiyat Dergisi*.
- Sağiroğlu, B. (2020). Masaldan romana hikâye anlatıcılığı: Anlatıcı sesi, açıklığı ve güvenilirliği. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(25), 15- 29.
- Sarısayın, A. (2017). *O aşk dinmedi*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Sazyek, H. (2015). *Roman terimleri sözlüğü*. (2. Baskı). Ankara: Hece Yayınları.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2014). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözen, M. (2008). Anlatıcı kavramı sinematografide anlatıcı tipolojisi ve örnek çözümler. *Selçuk İletişim*, 167-182.

- Şahin, H. (2018). *Yahya Kemal Beyatlı'nın eserlerindeki değerler ve bu değerlere yönelik Türkçe öğretmeni adaylarının görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şahin, N. (2014). Fazıl Ahmet Bahadır'ın "Tarih Türkçe konuşur" adlı şiirinin metinlerarasılık bağlamında incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(3), 185-195.
- Şahin, N. (2019). Cengiz Aytmatov'un eserlerinden seçilerek oluşturulmuş metinlerin ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alabilirliklerinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(3), 1742-1772.
- Şen, C. (2017). Edebî bir tür olarak tiyatrodaki anlatıcı meselesi. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2), 19-39.
- TDK. (2011). *Türkçe sözlük*. (11. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, M. (2015). *Roman sanatı*. (13. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Turan, L. ve Karabulut, A. (2018). Karadeniz'deki Yunus adlı öykünün göstergebilimsel çözümlemesi. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 147-172.
- Uğur A. (2015). *Anlatıcılar tipolojisi ve Anar Rızayev'in hikâyeleri üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Seçkin.

Extended Abstract

Man has felt the need to share his feelings, thoughts, experiences, dreams since the beginning of his existence. This led to the creation of narration. The narrative was developed based on narration. Wherever there is a narrative, there is always a narrator. In literary works, firstly, the narrator's voice appears before the reader, and then the reader enters the work through it.

Narration is described in the dictionary of the TDK (Turkish Language Institution) as follows: "a. 1. "narrating in detail ", 2. lit. "The way of telling a series of events, recounting, narrating in literary genres such as novels, stories, fairy tales, etc." (TDK, 2011, p. 130).

The narrator, one of the elements that form the structure of genres such as novels and stories, comes across as the most discussed element within literary circles with the development of these genres.

The presence of the point of view and the narrator determines the structure of other units that depend based on the narration. The interpretation of the story, the language used in the story, and the author's style are not independent of the chosen narrator. In this aspect, the narrator is an indispensable element for literary texts that are based on narration. To understand and interpret the internal structure of literary works, it is necessary to correctly determine the narrator and the point of view.

Gündüz examines the types of narrators in the fictional text in two groups: "Narrators formed around the I narrator" and "Narrators other than I" (Gündüz, 2003, p. 106-116).

The narrators formed around me are grouped into three groups: I narrator as the witness narrator, the narrator as the main character, and I narrator as the writer I narrator.

It groups narrators other than I as the dominant narrator, the observer, and the second plural narrator.

The author resorts to some narrative techniques when creating his work and tries to explain a topic he wants to tell in the best way possible. In the process that stretches from the past to the present, the increasing number of narrative techniques open the door to new possibilities for the authors. Narrative techniques add differences to the narrative; they provide the author with wide opportunities, especially when describing an individual. So, we see more realistic and natural characters.

The novelist has considered it a duty to carry the problems related to man and society into his works. The novelist needed some narrative techniques in the process of accomplishing these tasks. Narrative techniques have provided new opportunities and new possibilities for novelists. Narrative techniques have given vitality, depth, difference, and dynamism to the narrative.

In modern days where the transition from the traditional novel to the modern novel has taken place, the authors try to enrich their work by including different methods of expression. One of the techniques included in modern novels is the "stream of consciousness technique". This method, which was previously used in psychology, has recently been tried in the art of novels with an interdisciplinary approach. In a way, the stream of consciousness technique is a gift that psychology has given to novels.

Selim İleri has included modern narrator types and narrative techniques in his works. İleri is a writer known for telling about himself and his environment since the beginning of his writing life. "İleri is the last of the past-time writers who identified their world with the world of books, which is the object of his novels, and who internalized the people in those novels" (Gümüş, 2007, p. 167). In his works, he often used his own life story, personal experience, and observations.

In the study conducted to determine the types of narrators and perspectives, the narrator types and points of view used in the *Bodrum Quartet* series written by Selim İleri with the narrator types and points of view used in modern novels was examined. In this context, the research aims to determine the narrator types and points of view and determine the stream of consciousness technique in Selim İleri's *Bodrum Quartet*.

The research aimed to explain whether modern narrator types, points of view, and the stream-of-consciousness technique are included in Selim İleri's *Bodrum Quartet* novels. The explanations are concretized by taking sample sections from the novels.

The works that are the subject of the study have been subjected to a detailed reading from beginning to end. In this section, where descriptive analysis is used, reading, note-taking, message extraction, and evaluation operations were performed separately for each work. The content analysis method determined how the narrator's types identified, the point of view, and stream of consciousness were used in the works. Then they were interpreted, and the results were obtained. Considering that the type of narrator identified when examining works may also be related to another type of narrator, the fiction of the works was used as the basis to make the types of narrators more meaningful.

The author chooses the point of view and narrator types to realize the narration, which is one of the cornerstones of the narrative system. It has been seen that in the novels we have examined, İleri included the types of narrators used both in traditional and modern novels as narrators in his works. In the works we examined, the types of narrators "main character I", "the observer I", "the author I", "divine", "observer" and "plural" were used with varying frequency.

The fact that the events that are the subject of the İleri's works are based on the memories from his own life led to the fact that the works were mostly created with a first-person singular narrator (I). While the author (I) used the narrator, he preferred the narrator who experienced the events personally and other narrators.

Even though the author has the divine point of view of the narrator, which he prefers when creating fiction, it is also often the case that the characters of novels assume the role of narrator. Both the narrator, who is aware of everything, or the narrators who have a certain amount of information, unaware of most things, take part together in the novels shows that events are viewed not from a single-window but from multiple windows.

İleri has created a fiction that can attract the reader by creating the metafiction by making one of the characters that make up the inner world of the novel the narrator, plural narration by giving the role of the narrator to the characters of the novel and by including the observer narrator who is accepted as the outsider narrator, the author-narrator who is a reflection of the author in the text, and the divine narrator where the observer narrator falls short.

Selim İleri used modern and traditional points of view together in the novel. It seems that the protagonist's point of view is often used, especially in sections where internal monologue and stream-of-consciousness techniques are used.

Having direct access to the inner world of a person using the stream of consciousness technique, the authors had the opportunity to show the reader the consciousness, mind, and complex inner world of figures/characters. Thus, in character-centered narratives, the individual's inner world is directly exhibited, and the author-reader-work communication/interaction is ensured more effectively by watching the consciousness directly.

